

Milan Jazbec (ur.)

Sociologija diplomacije

Izhodišča, okvir in študije primerov

Izdajatelj in založnik: Fakulteta za družbene vede

Za založbo: Hermina Krajnc

Ljubljana, 2012

Copyright © Milan Jazbec in avtorji prispevkov, 2012

Fotokopiranje in razmnoževanje po delih in v celoti je prepovedano.

Vse pravice pridržane.

Knjžna zbirka OST

Urednika zbirke: Maca Jogan in Anton Kramberger

Uredniški odbor: Srečo Dragoš, Maša Filipovič Hrast, Marjan Hočevar,

Aleksandra Kanjuo Mrčela, Franc Mali

Recenzenta: ddr. Rudi Rizman in dr. Iztok Podbregar

Jezikovni pregled: Irena Androjna Mencinger

Naslovnica: Oink! design

Prelom: Alf Net

Tisk: NTD d. o. o.

Knjiga se tiska kot sproti tisk, in sicer na papirju Vibulk 80 gr/m² proizvajalca VIPAP VIDEM Krško.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

327:316(082)

SOCIOLOGIJA diplomacije : izhodišča, okvir in študije primerov
/ Milan Jazbec (ur.). - Ljubljana : Fakulteta za družbene vede, 2012. -
(Knjižna zbirka Ost)

ISBN 978-961-235-591-3

1. Jazbec, Milan, 1956-
262292480

KAZALO

Predgovor in zahvale	7
Uvodna študija: Sociologija diplomacije – od ideje do poskusa konceptualizacije (Milan Jazbec)	11
Predstavitev elementov in vidikov za definicijo sociologije diplomacije	13
Splošni pogled	13
Teoretični pogled	20
Predmet in metode proučevanja	24
Pomen nekaterih drugih posebnih sociologij	25
Pregled nekaterih definicij diplomacije in njihovi sociološki vidiki	30
Nekateri dodatni izbrani vidiki	33
Pregled nekaterih objav iz sociologije diplomacije in navedb področja	37
Poskus definicije sociologije diplomacije	41
Dispozicija za razpravo o sociologiji diplomacije (Vladimir Benko)	45
Prvi del	
TEORETIČNA RAZMIŠLJANJA	
1 /// Sociologija diplomacije (Vladimir Benko)	51
Uvod	51
Pregled ključnih razvojnih obdobj	53
Proučevanje diplomacije in vloga družbenih ved	58
Sodobna mednarodna skupnost kot prostor delovanja diplomacije	60
Funkcije diplomacije	65
Struktura moči, njena uporaba in njeni viri	67
Funkcije diplomacije v sociološki refleksiji	70
Konceptualizacija diplomacije	73
Sklep	77
2 /// Opredeljevanje posebnih sociologij (Albin Igličar)	79
Uvod	79
Predmet raziskovanja posebne sociologije	81
Metoda raziskovanja posebne sociologije	83
Raziskovalni pogum in ustvarjalni dvom	87
Sklep	90

3 /// Diplomacija kot poklic (Polona Mal)	93
Uvod	93
O poklicu in profesiji	94
O državni upravi in javnih uslužbencih	97
O diplomaciji in njenem razvoju	99
O diplomatih	103
Sklep	105
4 /// Evropska unija: nova vrsta diplomatskega akterja? (Darja Gruban Ferlež)	107
Uvod	107
Nova paradigma diplomacije	108
Moderna evropska diplomacija	109
Evropska diplomatska interakcija	110
Lizbonska pogodba in pot naprej: nova institucionalna arhitektura	117
Evropska diplomatska kultura	120
Sklep: Prispevek evropske diplomacije k sodobni paradigmi diplomacije	123

Drugi del EMPIRIČNI PRIMERI

5 /// Dinamika in dialektika nastanka slovenske države in njene diplomacije (France Bučar)	129
Uvod	129
Od nezadovoljstva do parlamentarnih volitev	129
Zmaga opozicije in povolilna vprašanja	134
Osamosvojitvev in mednarodne posledice	138
Sklep	139
6 /// Promocija na veleposlaniška mesta: značilnosti, trendi in ozadja v slovenski diplomaciji (Milan Jazbec)	143
Uvod	143
Teoretično-metodološki okvir	144
Značilnosti, trendi in ozadja	149
Predstavitev nekaterih splošnih značilnosti	149
Ženske veleposlanice	154
Izobrazba proučevanih veleposlanikov	156
Število veleposlaniških mandatov	159
Nekatere posebnosti	162
Sklep	165

7 /// Diplomacija in spolna neenakost (Maca Jogan, Milena Stefanović Kajzer, Maja Božovič)	169
Ne)vidnost žensk v diplomaciji	169
Trdoživost tradicionalne delitve dela in diskriminacije žensk	171
Lahko vstopanje žensk v politično delovanje prinese kaj novega?	176
Mednarodne organizacije in odpravljanje diskriminacije žensk	179
Začetki mednarodnega delovanja	179
Urejanje pravnega položaja žensk kot dela človekovih pravic	180
Zakonodajna dejavnost OZN na področju urejanja posameznih pravic	183
<i>Urejanje splošnih državljanskih in političnih pravic – boj za volilno pravico, urejanje vprašanja državljanstva in delovanje OZN na področju zasebnega prava</i>	184
<i>Od Deklaracije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk do Konvencije – Organizirano urejanje pravic žensk in skupna prizadevanja Komisije za status žensk ter Odbora za odpravo diskriminacije žensk</i>	187
Zaščita žensk v delovnem razmerju	191
»Enako plačilo za enako delo«	193
Posebna zaščita žensk	193
Enakopravnost na področju izobraževanja	195
Razmišljanja o prihodnosti	196
Evropska unija: integralna strategija za zagotavljanje enakosti med spoloma	197
Diplomacija kot »moška trdnjava«	204
Zgodovinski pregled »pionirske« dobe vstopanja žensk v diplomacijo	204
Izkušnje »dobrih praks« – prednosti spolno uravnoteženega delovanja diplomacije	208
Sklepna misel	210
8 /// Avstralija: ženske v diplomaciji (Moreen Dee in Felicity Volk)	211
Uvod	211
Zgodovinsko ozadje	212
Utrjeni družbeni nazori	213
Družbene spremembe	215
Enake zaposlitvene možnosti, ustavne spremembe in diplomacija	217
Avstralke – vodje predstavništva	221
Sklep	224
In memoriam: Vladimir Benko (Milan Brglez)	227
Seznam literature in virov	231
Povzetki v slovenščini in angleščini	245
Predstavitve avtorjev	253
Summary	257
Stvarno in imensko kazalo	263

Predgovor in zahvale

Diplomacija me nikoli ni zanimala in v njej sem se povsem naključno znašel pred petindvajsetimi leti.

V gospodarstvu, kjer sem delal pred tem, sta bila vsebina in način dela precej drugačna, zato sem potreboval kakšno leto, da mi je zbirokratizirana, dosledno preračunljiva, čeprav včasih tudi improvizirajoča, in precej brezosebna pa tudi spremenljiva dejavnost postala vsaj za silo blizu in da sem se v njej vsaj kolikor toliko znašel. No, potem, v naslednjih letih, sem se ji, ne da bi o tem kaj posebej načrtno razmišljal, v celoti posvetil: sprva praktično, potem teoretično in publicistično, zatem še znanstveno – raziskovalno in pedagoško ter slednjič celo literarno.

Pojem sociologija diplomacije sem uporabil prvič – ne da bi ga kadarkoli prej slišal (kar pa ne pomeni, da morda že prej ne bi obstajal, čeprav o tem nisem našel nobenih potrditev) – spomladi 1992, ko sva z rednim profesorjem sociologije dr. Josefom Langerjem na celovski univerzi razglabljala o okviru teme in o področju za moj doktorat. Tega še danes razumem kot enega od temeljnih navdihov za omenjeno področje, o njem ter o možnosti in potrebi njegovega konstituiranja pa v doktoratu prvič tudi pišem. Ko me je jeseni 2002, dobro desetletje pozneje, redni profesor dr. Bojko Bučar povabil k docenturi, rekoč, da sem si z doktoratom zanjo pridobil obrtniški izpit, s številnimi objavami in z drugimi aktivnostmi pa izpolnil pogoje, sem mu predlagal, da bi se moje raziskovalno področje imenovalo – seveda – sociologija diplomacije. Predlog mu je bil takoj všeč in junija 2004 je bila docentura za to področje pod streho. Naključje je hotelo, da sem imel že dva dni pozneje kot novopečeni docent prvo predavanje na Fakulteti za mednarodne študije Univerze Denver v Koloradu. Dekan dr. Tom Farer, sicer harvardski profesor, je menil, da je kombinacija diplomatske prakse in akademskega udejstvovanja sila koristna za obe področji. O sociologiji diplomacije sem pozneje predaval na dunajski diplomatski akademiji. Jeseni 2005 me je zaslužni profesor dr. Borut Bohte povabil, naj mu to svoje področje opišem v osnovnih potezah. Predstavil da ga bo, je dejal, v svoji soavtorski knjigi »Diplomatsko in konzularno pravo«. Omenjeno delo je izšlo decembra 2006 in v njem je bil termin sociologija diplomacije in s tem ustrezno znanstveno področje tudi uradno zabeleženo v viru kakega drugega avtorja.

Pričujoča knjiga skuša postaviti temelje temu področju. Zato me še posebej veseli, da so v njej zbrani prispevki avtorjev, s katerimi se po eni strani srečujem in sodelujem

že desetletja, ter po drugi strani nekaterih mlajših, s katerimi sodelujem minulih nekaj let. Vsi skupaj imajo tako bogato teoretično znanje in številne izkušnje kot tudi praktično zavzetost in zagnanost, kar vse s(m)o v okviru ambicije te knjige na pionirski način predstavili vedoželjni publiki. Vsi prispevki odražajo osebna mnenja in stališča posameznih avtorjev in ne institucij, kjer so ti zaposleni oz. z njimi povezani. Uporaba moškega spola je nevtralna, razen če ni posebej poudarjena drugačna raba. Vsem sodelujočim sem za njihov prispevek zelo hvaležen.

Posebna zahvala gre še Založbi Fakultete za družbene vede, ki že vrsto let izdaja moje knjige, in zaslužni profesorici dr. Maci Jogan za uvrstitev monografije v zbirko Ost – Osnovni sociološki teksti. Zahvaljujem se tudi obema recenzentoma, rednima profesorjema ddr. Rudiju Rizmanu in dr. Iztoku Podbregarju, ter sponzorjem, ki so podprli izid knjige. Veseli me tudi, da so nekateri moji najbližji dalj časa s potrpežljivostjo poslušali moja razglabljanja in me tako podpirali pri snovanju monografije in konceptualizaciji področja. Kakršnekoli napake in nerodnosti, ki se morda v knjigi pojavljajo, so posledica moje morebitne nedoslednosti in premajhnega poznavanja tega nastajajočega področja, ki ga v osnovnih orisih počasi oblikujem praktično že dve desetletji.

Minulih pet let sem se intenzivno ukvarjal z monografijo, zlasti z uredniškim delom in s pridobivanjem prispevkov ter z razmišljanjem o definiranju novega znanstvenega področja in o njegovih razmejitvah do drugih sorodnih disciplin. Zadnje leto je bilo na podlagi številnih predhodnih debat in premišljevanj posvečeno, kot nekakšen finiš, zlasti konceptualizaciji in pisanju obeh mojih prispevkov. Tematika je bila predstavljena na 23. slovenskih politoloških dnevih junija 2012 in vzbudila živahno debato.

Knjiga, ki je izšla ob dvajseti obletnici mednarodnega priznanja Republike Slovenije in s tem tudi njene diplomacije, je posvečena zaslužnemu profesorju dr. Vladimirju Benku. Glede na njegov velik znanstveni ugled in redke človeške vrline ter glede na najino profesionalno in prijateljsko sodelovanje (njegov dodiplomski študent sem bil v študijskem letu 1976/77 in podiplomski v letu 1984/85) je seveda popolnoma odveč poudarjati osebno in poklicno hvaležnost, ki jo čutim do pokojnega nestorja. Imel sem veliko čast in redko priložnost izpopolnjevati svoje znanje pri znanstveniku svetovnega formata.

Dr. Benko je avtor izhodiščne dispozicije in uvodnega teoretičnega prispevka: kmalu po njegovi devetinosemdesetletnici, julija 2006, sva se začela pogovarjati o njegovem sodelovanju pri projektu (ki sem ga malo pred tem predstavil dr. Bučarju ob slovenskih politoloških dnevih). Skoraj tri leta zatem, spomladi 2009, je nastala njegova dispozicija za proučevanje obravnavanega področja in malo pred svojo triindevetdesetletnico mi je oddal tudi prispevek (aprila 2010). Kolikor mi je znano, gre za zadnja prispevka, ki ju je dr. Benko napisal in ki sta v tej monografiji tudi prvič objavljena. Nadvse cenjeni kolega in spoštovani pedagog, oseba visokih etičnih in

profesionalnih standardov in pogledov, utemeljitelj znanosti o mednarodnih odnosih na Slovenskem, ki je umrl poleti 2011 (rojen 1917), je ustvaril izjemen in fundamentalen, strukturno razvejan in zahteven ter neprecenljiv opus, ki ostaja dragocen navdih za intelektualni nemir bodočih generacij družboslovcev.

Njegov intelektualni in znanstveni domet je globalne narave. To sicer na prvi pogled ni posebej prepoznavno, saj so njegova dela dosegljiva praktično samo tisti publiki, ki obvlada slovenski jezik. Toda ne glede na to je bil pokojni kolega Benko sodobnik velikih svetovnih imen s področja mednarodnih odnosov, kot so npr. Morgenthau, Kaplan, Aron in drugi, ter se s svojo ustvarjalno mislijo enakopravno uvršča mednje. O tem povsem nedvoumno pričajo njegova dela, ki so na Slovenskem – in ostajajo to še naprej – že kar pol stoletja izhodišče, navdih in izziv za proučevanje mednarodnih odnosov in s tem povezanih disciplin.

Aktualni premislek o sociologiji diplomacije vsekakor izhaja in se navdihuje iz teh vibracij.

M. J.

Ankara / Ljubljana / Pohanca, aprila 2012

Pripis: Monografija o sociologiji diplomacije sodi v avtorjev t. i. Pohanški ciklus, v katerem se po eni strani posveča proučevanju lokalne, tj. krajevno – družinske zgodovine, in po drugi strani teoretiziranju o diplomaciji. Iz svoje rojstne vasi črpa velik del navdiha za svoje ustvarjalno delovanje.

Milan Jazbec

Uvodna študija: Sociologija diplomacije – od ideje do poskusa konceptualizacije

Sociologija diplomacije je znanost, ki jo lahko uvrstimo med posebne sociologije.

Menimo, da je tako treba začeti uvodno študijo o znanstvenem področju, ki sicer formalno še ne obstaja, čeprav je obenem po našem mnenju precej posrednih in neposrednih indicev, da je mogoče tako, v našem primeru to področje tudi konstituirati in ga utemeljiti ter obenem ohraniti prostor za akademsko skepsa o tej isti možnosti oz. početju. Uvodna študija in monografija zagovarjata možnost in potrebo po takem področju, se pravi po konstituiranju sociologije diplomacije kot posebne znanosti; celo več, skušata zagotoviti in ponuditi konkreten prispevek, tj. teoretičen premislek in empirično gradivo, za njeno konstituiranje. Ta monografija skuša tudi dokazati, da je pač vedno treba nekje in enkrat začeti ter da to ni in ne bo poljubno početje, neodvisno od potrebnih premis, temveč znanstveno pretehtan, premišljen in utemeljen poskus.

Preden preidemo k podrobnejšemu pogledu na sociologijo diplomacije, kakor jo vidimo zlasti urednik in tudi drugi avtorji prispevkov, nekaj besed o namenu in strukturi monografije.

Njen namen je predstaviti premislek o naboru tem s področja diplomacije, kakorkoli jo že razumemo glede na njene številne definicije, ki jih ni mogoče ne razumeti ne praktično aplicirati brez tehtnega sociološkega premisleka, tako glede metod, znanstvenega aparata kot tudi procesa obdelave in raziskave; celo več, menimo, da je to nemogoče v zadostni meri storiti in početi znotraj diplomatskih študij, ampak je treba tak premislek oz. premišljevanje prenesti v območje sociologije, in sicer tiste in take, ki bi se posvečala samo diplomaciji v najširšem pomenu termina ter vsem teoretičnim in praktičnim konsekvencam in kavzalitetam, ki so z njo povezane in iz nje izhajajo. Skratka, namen monografije je uvesti in podkrepiti premislek o možnosti in potrebi po konstituiranju nove znanstvene discipline, tj. posebne sociologije – sociologije diplomacije, ter to s konkretnim znanstvenim, tako teoretičnim kot empiričnim prispevkom, tudi inicialno opraviti.

Besedilo je zastavljeno tako, kot je bilo že tudi pri obravnavi prispevka Slovencev v diplomatsko teorijo in prakso (Jazbec, 1998), v dveh vsebinskih sklopih.

Prvi del je posvečen teoretičnemu premisleku in razpravam. V njem najprej predstavimo (Vladimir Benko) teoretičen pogled na sociologijo diplomacije ter na razloge, potrebe in determinante njenega konstituiranja. To je postavljeno v širši družbenozgodovinski kontekst ter prikazano z dinamiko in pristopom vstopanja znanosti v proučevanje diplomacije (zgodovina, pravo, politične vede, sociologija). Zatem sledi izčrpen prikaz (Albin Igličar) vloge in pomena sociologije ter nastajanja posebnih sociologij, vključno z nekaj konkretnimi ponazoritvami, kaj naj bi sociologija diplomacije bila in kaj naj bi obravnavala, za razliko od nekaterih drugih posebnih sociologij. S tem smo poskušali argumentirati možnost in potrebo ter način konstituiranja nove znanstvene discipline. Sledita dve konkretnješi, a še vedno pretežno teoretični razpravi, od katerih se ena (Polona Mal) posveča diplomaciji kot poklicu, s čimer tudi nakažemo, da je sociologija diplomacije blizu sociologiji dela, medtem ko se druga (Darja Gruban Ferlež) usmerja v diplomacijo EU, ki je – EU namreč – tipičen integracijski rezultat globalizacijskih procesov, lahko bi tudi rekli nastajanja globalne družbe, s tem pa nakažemo še bližino sociologije globalizacije. Teoretiziranje o sociologiji diplomacije vidimo kot nujen pogoj za začetek razprav o tej disciplini in za iskanje ter pisanje prispevkov, ki bi oz. menimo, da bodo, utemeljevali to področje.

Drugi del je posvečen praktičnim primerom oz. tistim študijam primera, ki konkretno zajemajo iz praktičnih izkušenj ter prav tako kažejo na potrebo in možnost po konstituiranju sociologije diplomacije. Prvi prispevek (France Bučar) govori o dinamičnem in dialektičnem nastajanju slovenske države in njene diplomacije. Lahko bi rekli, da gre za določen unikum, saj je diplomacija pojav, ki je vezan na (nacionalno) državo in praviloma ne nastaja sočasno z njo, kot je to bilo v slovenskem primeru. Sledi prispevek (urednik), ki se posveča promociji v diplomaciji kot enemu od tistih procesov, ki so tipični primer sociološke pozornosti, tokrat v izključnem in ozkem diplomatskem kontekstu. Promocija na veleposlaniška mesta je v vsakem primeru nekaj, kar je v praktičnem pogledu sila pomembno za vsakega diplomata, v teoretičnem pa pomeni raziskovalni izziv, ki naj bi odgovoril na značilnosti, trende in ozadja, s tem pa morda tudi ponudil recept za praktično izvajanje take promocije, ki bo utemeljena na določenih postopkih in pravilih igre ter bo v čim manjši možni meri rezultat improvizacije, kupčkanj in osebnega preferenčnega vložka. Drugi del monografije skleneta dva prispevka, ki se posvečata vprašanju diplomacije in spolne neenakosti ter zastopanosti žensk v tej dejavnosti, če ju povzamemo zelo na splošno. Prvi (Maca Jogan et al) predstavi širši pogled, kombiniran z nekaterimi praktičnimi primeri in izkušnjami, vključno s krajšo analizo žensk v diplomaciji ZDA, drugi (Moreen Dee in Felicity Volk), konkretnješi in zadnji v monografiji, pa je v celoti posvečen položaju žensk, zlasti veleposlanic v avstralski diplomaciji.

Monografijo sicer uvede dispozicija za razpravo o sociologiji diplomacije (Vladimir Benko), ki praktično predstavi teoretični okvir za premislek o tej posebni sociologiji,

sklene pa jo krajši spominski pogled (Milan Brglez) na zaslužnega profesorja Vladimirja Benka, pokojnega pionirja znanosti o mednarodnih odnosih na Slovenskem. Ta prispevek ima namen pritegniti bralčevo pozornost na nestorjev sociološko-politološko-diplomatski kontemplativni opus.

Namen te uvodne študije je z naborom vidikov, elementov in pogledov načrtati in nakazati ter omejiti področje sociologije diplomacije in s tem tudi pripeljati do poskusa predstavitve njene okvirne definicije. Pot do bolj izrecne in natančne definicije pa se bo dorekala z nadaljnjimi teoretičnimi prispevki, ki bodo po eni strani jasnilo definicijo in načrtali percepcijo v njeni specifičnosti in ozkosti oz. ožjenju glede na občo in ostale posebne sociologije, obenem pa po drugi strani z nadaljnjimi empiričnimi prispevki, ki bodo krepili področje kot predmet teoretične sociološke obravnave in konstituiranja podlage za teoretično preverjanje trendov in pravil oz. za njihovo generalizacijo. Pri tem se zavedamo dejstva, da bo potreben marsikateri empirični prispevek že zgolj za to, da se bodo postopoma in posredno kristalizirali mejna področja in mejne teme ter obravnavale teme, ki so že predmet diplomatske pozornosti, a ne toliko ali pa sploh ne v sociološkem smislu, in da bo skozi tako postopnost prihajalo do pomembnega jasnenja področja sociologije diplomacije.

Poskusimo sedaj v nadaljevanju predstaviti vrsto pogledov na različne vidike sociologije diplomacije in razgrniti naše njeno razumevanje.

Predstavitev elementov in vidikov za definicijo sociologije diplomacije

Splošni pogled

Področje delovanja sociologije diplomacije, iz katerega predvsem zajema tudi njena definicija, je po našem mnenju določeno po eni strani z razumevanjem diplomacije zlasti kot dejavnosti, znanja, veščine, znanosti in organizacije ter tudi kot zunanje politike (v smislu njenega oblikovanja in izvajanja) ter po drugi strani z razumevanjem njene družbene podlage in pogojenosti. Morda bi lahko zato že takoj ob uvodnem in nikakor ne popolnem naštevanju in upoštevanju različnih pojmovanj diplomacije celo dejali, da jo v najširšem smislu razumemo kot dinamičen družben proces, ki zagotavlja zunanjepolitično komunikacijo med subjekti mednarodnega javnega prava, in je predvsem odvisen od spreminjajoče se družbene situacije v konkretnem zgodovinskem kontekstu ter je v primarnem razmerju do institucije nacionalne države. Morda bi lahko k temu še dodali, da šele poznavanje in razumevanje konkretne družbenozgodovinske situacije omogoča tudi poznavanje in razumevanje konkretne oblike diplomacije, ki je v korelaciji s tako konkretno situacijo (gotovo pa po našem mnenju drugo ni mogoče brez prvega). In morda bi bilo mogoče razmišljati tudi v

obratni smeri – namreč da lahko z jasnim poznavanjem in razumevanjem konkretne oblike diplomacije poznamo in razumemo (ali pa vsaj razumemo v bistveno večji meri) tudi konkretno družbenozgodovinsko situacijo. Iz teh misli skušamo še nakazati, da se z večanjem zahtevnosti razumevanja take situacije, ki izhaja iz večanja njene kompleksnosti, povečuje tudi zahtevnost razumevanja konkretne oblike diplomacije kot odraza naraščajoče kompleksnosti konkretne situacije, s tem pa se po našem mnenju veča tudi potreben delež sociološkega znanja za razlago konkretne oblike diplomacije. Kot bomo skušali dokazovati v nadaljevanju te študije, smo z razmahom globalizacije po koncu hladne vojne prišli do tiste točke, ko razumevanje diplomacije ni več mogoče brez tehtnega sociološkega premisleka znotraj posebnega sociološkega okvira.

Tak pogled na diplomacijo bi po našem mnenju lahko vsaj v širšem smislu predstavljal tisto ključno razumevanje, ki je potrebno za teoretizacijo diplomacije, njenega pomena in vsebine.¹ Menimo namreč, da je njeno teoretiziranje nujno potrebno, saj med drugim omogoča in tudi argumentira njena raznovrstna in številna razumevanja (del katerih smo pravkar navedli). Umestitev tega teoretiziranja še v sociološki okvir, kar nas posledično lahko privede do konstituiranja sociologije diplomacije, se nam zato zdi metodološko izvedljivo, teoretično utemeljeno in praktično, tj. empirično dokazljivo.

Ob tem za uvodno argumentiranje potrebnosti sociologije diplomacije dodajamo naše mnenje, da diplomatske študije nimajo ustreznega metodološkega in raziskovalnega aparata, s katerim bi se lahko ukvarjale s proučevanjem družbene pogojenosti in odvisnosti diplomacije, razumljene v najširšem pomenu besede, npr. v tistih njenih delih, ki se tesno dotikajo sociološkega razumevanja diplomacije in njene aktualne družbene pogojenosti. Določeno vlogo pri tem igra gotovo t. i. mladost diplomatskih študij kot samostojne znanstvene discipline (prim. Brglez, 2011, in Murray et al, 2011), ki če že ni časovno vzporedna z nastajanjem sociologije diplomacije, pa vsaj ni med njunim nastajanjem večjega časovnega razmika. To lahko ugotavljamo že, če primerjamo naš poskus konstituiranja sociologije diplomacije in nastajanje oz. izoblikovanje diplomatskih študij, pri čemer bi za slednje lahko rekli, da gre za njihovo osamosvajanje iz znanosti o mednarodnih odnosih in ne za konstituiranje posebne znanosti znotraj širšega znanstvenega okvira. Morda je opazna celo določena soodvisnost med procesom nastajanja obeh znanstvenih disciplin, čeprav diplomatske študije vsekakor prednjačijo v znanstveni produkciji, kar je postalo očitno v minulem desetletju. Tako bi kot izstopajoča dela po našem mnenju za konstituiranje diplomatskih študij lahko navedli (po abecednem vrstnem redu): Brglez (2011),

---

¹ Morda bi lahko zato celo rekli, da se naše teoretiziranje o sociologiji diplomacije (če diplomacijo razumemo, kot smo pravkar zapisali) vsaj deloma navezuje na Magalhaesovo razmišljanje o čistem konceptu diplomacije (1988).

Bučar (2007), Hamilton in Langhorne (1995), Jönsson in Hall (2005), Jönsson in Langhorne (2008), Leguey–Feilleux (2009), Rana (2008) in Sharp (2009), kar se tiče sociologije diplomacije, pa: Jazbec (2000, 2001, 2002, 2007) in Jazbec et al (2009 in 2011) ter deloma in posredno tudi Benko (2000) in Devin (2008).² Morda je tudi bolj razvojno logično, da ugotavljamo določeno časovno prednost v procesu konstituiranja diplomatskih študij v primerjavi s sociologijo diplomacije. Pri prvih gre za postopen proces vse bolj jasnega in specialnega usmerjanja znanstvene pozornosti v proučevanje diplomacije, kjer kot ključno točko vidimo vprašanje soodvisnosti med diplomacijo in (nacionalno) državo ter vprašanje substituiranja teritorija oz. teritorialne komponente diplomacije z (evropskim) integracijskim procesom (Benko, 1998, Jazbec, 2007), prek rešitve katerega diplomacija postaja tudi institucija mednarodne skupnosti in ne samo (nacionalne) države. S tem tudi opažamo odmik od pretežnega pojasnjevanja diplomacije kot npr. večšine, spretnosti in dejavnosti k čistemu teoretiziranju oz. teoretskemu premisleku o naravi, vsebini in pomenu diplomacije. Pri drugih pa gre za nadaljevanje procesa konstituiranja posebnih (specialnih) sociologij, od katerih aktualna, tj. sociologija diplomacije, svojo pozornost usmerja v družbeno pogojenost in soodvisnost diplomacije, pri čemer imamo v mislih družbeno pogojenost in soodvisnost tako glede na (nacionalno) državo kot glede na mednarodno skupnost. Obe disciplini v obdobju po koncu hladne vojne izrazito pridobivata dinamiko svoje kompleksnosti (o tem več v nadaljevanju), s čimer se po našem mnenju odpira prostor tako za konstituiranje diplomatskih študij kot tudi sociologije diplomacije.

Sociologija diplomacije se po našem mnenju in splošno vzeto ukvarja s proučevanjem pojavov, odnosov in procesov v diplomatski organizaciji in v njenem okolju. Slednjo razumemo kot tisto družbeno organizacijo na zunanjepolitičnem in diplomatskem področju, ki jo sestavljata zunanje ministrstvo (v slovenski žargonski terminologiji notranja služba) in mreža diplomatsko-konzularnih predstavništev oz. predstavniška mreža oz. diplomatska mreža (v enaki terminologiji zunanja služba).³

² Razlika v številu del in avtorjev je očitna na prvi pogled. Več o delih Jazbec (2000, 2001 in 2002) ter Jazbec et al (2009 in 2011) v nadaljevanju uvodne študije.

³ Izraz smo uvedli, ker je poimenovanje »diplomacija« oz. »diplomatska služba« preozko in premalo natančno za jasno in dogovorjeno strokovno ter še posebej znanstveno razumevanje in proučevanje definirane celote (Jazbec, 2001: 147–150, 2002: 173–177 in 2009a: 127–129). Obenem poudarjamo, da je prav tako izraz »diplomatsko-konzularno predstavništvo« deloma neustrezen, saj pri konzulatih ne gre za njihovo predstavniško naravo in za izvajanje predstavniške funkcije (čeprav tudi konzuli s svojim delovanjem vsaj posredno predstavljajo svojo državo oz. natančneje, s svojim pojavljanjem in obnašanjem dejansko izvajajo del predstavniške funkcije v smislu družabnega delovanja in projiciranja podobe države pošiljateljice v državi sprejemnici na simbolni ravni), kot je to pri veleposlaništvih in misijah pri mednarodnih organizacijah. Vendar se omenjeni izraz vseeno široko uporablja v žargonski in tudi strokovni rabi.

Ko govorimo o diplomatski organizaciji, pravimo, da takšno razumevanje diplomacije predpostavlja oz. ugotavlja, da se »v njej urejajo in izvajajo družbeni procesi, na kar opozarja družbena narava organizacij, ki so rezultat in omejitve družbenih odnosov« (Jazbec, 2009a: 127). Dodatno k temu lahko zapišemo, »da je temeljna dejavnost, s katero diplomatska organizacija zagotavlja izvajanje zunanjepolitičnih nalog in diplomatskih funkcij, posredovanje zunanjepolitičnih informacij. To ugotavljamo glede na pojmovanje diplomacije kot organizacije, ki zagotavlja izvajanje formalne in posredne komunikacije med subjekti mednarodnega javnega prava« (Jazbec, 2009a: 159). Petrič (2010: 307) še posebej poudarja pomen komuniciranja, ko pravi, »da je bistvo diplomacije komuniciranje med državami s pomočjo posebnega osebja« in dodaja, da je »komuniciranje z diplomati drugih držav in s funkcionarji in zunanjepolitično birokracijo tujih držav ter s funkcionarji in z birokrati mednarodnih organizacij [je] bistvo početja diplomatov«. Praktično enako, le da z drugimi besedami, pravita Jönsson in Hall: »Brez komunikacije ni diplomacije« (2005: 37).

Navedeno je nadaljnji uvodni poskus široke in splošne definicije sociologije diplomacije. Vendar ta njena širina in splošnost po našem mnenju ne predpostavljata tudi njene enostavnosti in nezahtevnosti, ko se spustimo v konkretnější poskus definiranja področja. Morda je navedeno razumevanje hkrati tudi tisti najširši okvir oz. *differentia specifica*, ki določa zunanje meje delovanja sociologije diplomacije kot posebne znanosti. Ravno enaka temeljnost določitve zunanje meje tega področja je po našem mnenju v zunanji meji obče sociologije ter znotraj nje v nekaterih posebnih sociologijah, še posebej dela, organizacije, prava, globalizacije ter še zlasti sociologije mednarodnih odnosov. Navedene posebne sociologije v izhodišču in posredno, že po naravi stvari kot take, do določene mere definirajo sociologijo diplomacije v njeni razločevalni pojavnosti in s tem obenem vsebujejo oz. prinašajo nastavke za oblikovanje njene definicije in samostojne področne pojavnosti.

Diplomacija, kakor tudi drugi družbeni sistemi oz. podsistemi, dejavnosti, poklici, organizacije, pojavi ipd., ne obstaja zunaj družbenega okvira, tj. zunaj konkretne posamezne družbe, delujoče v okviru (še vedno) nacionalne države, in tudi v naraščajoči meri v okviru mednarodne, tj. globalne (še vedno v nastajanju in izoblikovanju) družbe. To pomeni, da je vse navedeno predmet proučevanja s strani sociologije oz. sociološkega proučevanja v različnih kontekstih in z različnimi cilji, vsem takim raziskovalnim poskusom pa je skupno, da gre za poznavanje in razumevanje delovanja družbenih pojavov in za posledično oblikovanje možnosti za napovedovanje njihovega delovanja. Langer tako ugotavlja, da je imel Auguste Comte v mislih sposobnost sociologije, da predvidi in napoveduje (t. i. »foreseeing«) dejanja socialnih skupin in celotnih družb, da bi lahko preprečevali nezaželene posledice (1992:1).⁴ Bruce podobno pravi, da v vsakodnevnem življenju vedno poskušamo

⁴ Oz. če citiramo Comta: »Savoir pour prévoir, prévoir pour prevenir« (isto).

opazovati, opisovati, razumeti in razložiti dejanja nas samih in drugih; sociološke razlage pa se od splošnih observacij razlikujejo po tem, da sociologija priznava sociološko konstruirano naravo realnosti, da identificira skrite vzroke dejanj in da opisuje nepredvidene posledice teh dejanj (2000: 99–100). Enako je s sociološkim proučevanjem diplomacije, razumljene v najširšem smislu.

V skladu z navedenim bi lahko rekli, da je diplomat osnovni in verjetno tudi začetni predmet raziskovalne pozornosti sociologije diplomacije, saj sta njegovo delovanje in obnašanje tisto, kar ustvarja odnose in konstruira družbeno/diplomatsko realnost znotraj predmetnega področja. Diplomati pa je tudi med osnovnimi predmeti pozornosti (oz. enotami analize) diplomatskih študij (Crikemans (Murray et al, 2011: 716). Za naš pristop je pomemben ne le diplomat kot predmet raziskovalne pozornosti, temveč še posebej njegova družbeno (in tudi individualno) pogojena dejavnost ter njeni rezultati. Kot pravi Sharp (Murray et al, 2011: 718), so diplomati tisti, ki »konstruirajo in vzdržujejo dvoumne kolektivne identitete v tankem družbenem kontekstu«, s čimer misli na aktualno mednarodno skupnost. Navedene misli bi lahko oprli na Jambreškovo razmišljanje, da je sociologija »usmerjena k človeku kot celostnemu in družbenemu bitju« (1992: 11) in da zato »s tega izhodišča raziskuje zlasti **družbeno ravnanje človeka**, njegovo učinkovanje na družbo, njegovo družbeno pogojenost, pa tudi najrazličnejše mreže medčloveških odnosov (...)« (isto, okrepljeno P. J.).

Skratka, kdo in kaj je diplomat, kakšne so njegove značilnosti (odlike in druge, ki ga karakterizirajo kot tipičnega), kako se obnaša in deluje, kakšni so rezultati in posledice njegovega delovanja, kakšni so odnosi, interakcije in mreže, ki jih sooblikuje s svojim delovanjem, kakšni so njegova izobrazba, socialni izvor, odnos do drugih diplomatov, horizontalna in vertikalna promocija in drugo, so temeljna vprašanja za poznavanje in razumevanje diplomacije tako kot stroke in znanosti, pa tudi za izgrajevanje kvalitetnih diplomatov, na ta in ostala vprašanja pa ni mogoče odgovoriti brez poznavanja in uporabe sociološkega znanja, instrumentarija in raziskovalnih metod ter njihove uporabe znotraj sociološkega raziskovalnega okvira. Zatem, kakšni so in kako potekajo odnosi med diplomati v diplomatski organizaciji. Nadalje, kakšen je odnos med diplomati v različnih diplomatskih organizacijah, ko se srečujejo in delujejo v diplomatskem okolju, bodisi v mednarodni skupnosti, pri mednarodni organizaciji, v nacionalni državi, tako v okviru diplomatskega zbora kot v okviru mednarodnih organizacij, in ne nazadnje, v okviru predstavniškega diplomatskega delovanja mednarodne skupnosti pri subjektu akreditacije. Če še naštevamo, gre tudi za proučevanje interakcij diplomatskega delovanja akterjev, ki niso nujno diplomati oz. diplomatski, pa se vsaj občasno ukvarjajo s takim delovanjem in s tem prispevajo k diplomaciji v njenih različnih pomenih. Tako opažamo naraščajoče vstopanje npr. nedržavnih in nevladnih akterjev v diplomatsko delovanje, npr. pripravo pogajanj, mediacijo in zblíževanje stališč.

To nadalje pomeni, da za proučevanje in razumevanje diplomacije v njenih različnih pomenih in vidikih ni dovolj pristop v okviru znanosti o mednarodnih odnosih in v okviru nastajajočih diplomatskih študij, ampak je zato potrebna sociološka komponenta, ki se izrazito in samostojno uporablja za tako proučevanje. Ta je pomembna tudi zaradi razvitega in razvejanega nabora posebnih sociologij, ki po eni strani kaže na sposobnost konkretne in ožje sociološke usmerjenosti na ožji raziskovalni predmet in po drugi strani na fleksibilnost sociologije kot znanosti, da se s svojo notranjo diverzifikacijo prilagaja družbenim spremembam in se nanje odzove z načinom svoje znanstvene pozornosti in raziskovalne usposobljenosti.

Kar se tiče nastajanja in oblikovanja sociologije diplomacije kot posebne sociologije lahko rečemo, da omenjeno govori vsekakor v njen prid. Kot je razvidno iz prispevkov v tukajšnji monografiji in iz te uvodne študije, je mogoče zapisati, da pri tovrstni uporabnosti gotovo izstopajo sociologija dela, organizacije, prava, globalizacije in mednarodnih odnosov, saj se našete ukvarjajo s področji, ki so zajeta tudi v razumevanju diplomacije v njenih številnih in raznolikih definicijah, medtem ko pa sociologijo mednarodnih odnosov lahko že kar razumemo kot sociološki prehod od znanosti o mednarodnih odnosih k sociologiji diplomacije. O tem več v nadaljevanju te študije.

Za aktualno – in ne časovno poljubno – nastajanje sociologije diplomacije sta po našem mnenju izstopajoča predvsem dva razloga, in sicer intenziviranje globalizacijskega procesa ter spremembe v delovanju diplomacije.⁵

Po eni strani gre za dejstvo, da globalizacijski proces prežema in povezuje aktualno mednarodno skupnost v tolikšno stopnjo soodvisnosti, da je njeno razumevanje nemogoče brez tehtnega in poglobljenega sociološkega premisleka.⁶ Diplomacija kot dejavnik posredovanja in povezovanja akterjev ter zagotavljanja njihove formalne in posredne komunikacije, ko govorimo o državnih oz. vladnih akterjih v tej globalni skupnosti, je tako sestavni del te sociološke pozornosti. Celo več, menimo, da je ravno v stopnji te prepletenosti in soodvisnosti mogoče iskati osnovo oz. izhodišče za njeno sociološko proučevanje, tj. interpretacijo in kontemplacijo.

Tu pa po drugi strani menimo, da je diplomacija v minulem obdobju morda dveh desetletij, skratka, po koncu hladne vojne, doživela tolikšne spremembe (ki so se nakazovale že pred tem, a jih je globalizirajoči integracijski sunek odločilno agregiral šele tedaj), da je njihovo razumevanje – spet – nemogoče brez sociološkega pristopa.⁷

⁵ Bučar (2007: 863) navaja razvoj znanosti in tehnologije ter razvoj družbenoekonomskih odnosov, Leguey-Feilleux (2009: viii) pa v enakem smislu obravnava vpliv tehnologije, vlogo nedržavnih akterjev in spremembe v diplomatski profesiji.

⁶ Steger govori o »kompleksni verigi globalnih soodvisnosti« (2009: 4), pri čemer navaja »soodvisnost« v množini in s tem poudarja stopnjo strukturne prepletenosti.

⁷ Kot pravi Benko (1998:40), je diplomacija v funkciji zgodovinske situacije, kar prav tako opozarja na potrebnost sociološkega pristopa v proučevanju, razumevanju in aplikaciji njenega delovanja.

Lahko bi celo zapisali, da razumevanje družbene osnove in vloge diplomacije v njeni aktualni razvojni fazi ni mogoče brez razumevanja in poznavanja globalizacije kot procesa (njegova ključna karakteristika je »napredovanje k večji soodvisnosti in povezanosti« – Steger, 2009: 10).⁸ V prid sociološkemu pristopu pri tem raziskovanju je treba še dodati, da je zaradi obsežnosti, raznovrstnosti in strukturne prepletenosti in zapletenosti globalizacije prav sociologija tista ključna znanost, ki omogoča poznavanje in razumevanje globalizacije. To podkrepljujemo s tem, da je verjetno globalizacijo mogoče »najbolje razumeti kot večdimenzionalni nabor družbenih procesov, ki se upirajo temu, da bi jih spoznavali skozi katerikoli posamezen tematski okvir, kajti transformacijska moč globalizacije posega globoko v gospodarske, politične, kulturne, tehnološke in okoljske vidike sodobnega družbenega življenja« (Steger, 2009: ix–x). In tudi navedeno odpira prostor za sociološki premislek o diplomaciji, njeni družbeni vlogi in pomenu.

Diplomacija pa tudi ni več zgolj institut nacionalne države,⁹ torej teritorialno utemeljene institucije, in postaja – ali pa se vsaj deloma nakazuje kot – institut mednarodne skupnosti, kar nedvomno dokazuje npr. nastajajoča diplomacija EU. Prav tako diplomacija izrazito spreminja kadrovske in socialne, se pravi sociološko razumljeni izvor svojih pripadnikov – od še pred stoletjem prevladujoče aristokracije, ki jo je karakterizirala predvsem socialna bližina z vladarjem in iz nje izvirajoče ostale odlike (zanesljivost, zaupnost, mednarodna povezanost) pa do njene aktualne utemeljenosti na poklicni pripadnosti, kar pomeni potrebno usposobljenih posameznikov, ki so se odločili za tako dejavnost kot za svoj poklic, iz česar izhajajo tiste značilnosti poklica, ki so nekdanje bile tipične za njeno aristokratsko utemeljenost.

Lahko bi torej rekli, da ima intenziviranje globalizacije po koncu hladne vojne tolikšen in tako pomemben vpliv na modus delovanja diplomacije, da je tu potreben ne samo sociološki pristop, ampak tudi sociološki okvir, znotraj katerega je treba zagotavljati njeno proučevanje in razumevanje. Če posplošimo in deloma povzamemo, se to kaže najprej v naravi in dinamiki družbenih sprememb oz. sprememb družbe (soodvisnost, strukturna zahtevnost, vprašanje obstoja mednarodne skupnosti, opazovanje, vplivanje), zatem v spremembah, ki se tičejo neposredno diplomatov (že omenjeni prehod od aristokracije k uradnikom: aristokrati so imeli vpliv, zveze, pooblastila, da odločajo, bili so mednarodna elita, ki se je med sabo poznala

⁸ Kot poudarjata Eitzen in Zinn, se je globalizacija okreplila v zadnjih desetletjih dvajsetega stoletja in doživela pospešek na začetku enaindvajsetega. (2009: 7).

⁹ Čeprav pa je nedvomno, kot pravi Petrič, »diplomacija (...) še vedno najpomembnejši organ države za zunanje zadeve. Diplomacija je edini organ države, ki se izključno, trajno, sistematično, poklicno ukvarja z zunanjimi odnosi države. To je specifična dejavnost predvsem zaradi njenega predmeta (zunanja politika oziroma mednarodni odnosi), zaradi območja, kjer deluje (v tujini), zaradi občutljivosti (problem zaupnosti) in zaradi lastnih tehnik oziroma lastnega modusa operandi« (2010: 341).

vnaprej, medtem ko uradniki izvajajo svoje delo in je vprašanje, koliko so odločevalci in ali sploh to hočejo biti, njihova pooblastila so ožja, vprašanje njihovega dostopa in vpliva, tako v domačih kot v tujih krogih, skratka, teme, ki se tičejo sociološkega izvora), in slednjič, tudi v posledičnih spremembah diplomacije kot dejavnosti, procesa in organizacije.

Teoretični pogled

Vprašajmo se najprej, kaj so tisti pogoji oz. kriteriji, na podlagi izpolnitve katerih lahko rečemo, da je intelektualno početje (zadosti) smiselno, da lahko postane znanost (obča ali posebna), v našem primeru družbena znanost oz. posebna sociologija.¹⁰

Govorimo lahko o vsaj štirih osnovnih pogojih, in sicer: prvič, vsaka tehtna znanost mora biti navznoter dosledna, tj. konsistentna in si ne sme s svojimi premisami in njihovimi izvajanjem prihajati v nasprotje. Drugič, znanost mora biti podprta z empirično evidenco, ta pa mora biti zbrana na zahteven, sistematičen, rigorozen način. Stopnja te zahtevnosti ločuje znanost od splošnega, recimo kvaziznanstvenega delovanja. Tretjič, znanost se nenehno spreminja. Znanstveno spoznanje ni nikoli dokončno in končno veljavno ter ga je vedno mogoče dopolniti in razviti, nadgraditi. Ta napredek, ta »odmik od napake« se izvaja s stalnim pojasnjevanjem, ki izhaja iz nenehnega in obsežnega zbiranja empiričnega gradiva o proučevani temi. Četrtoč, kazalec prave znanosti je njen odnos do napak, način, kako se obnaša do lastnega napačnega početja. Napake, lahko rečemo tudi zmote, so ugotovljene oz. spoznane z ugotovitvami, ki jih prinašajo nova empirična preverjanja oz. raziskave. Znanost takšne ugotovitve sprejme s popravki in dopolnitvami svojih teoretičnih konceptov ali pa jih zavrne z najmanj enako tehtnimi ugotovitvami in pojasnili, zakaj niso sprejemljive.¹¹ Dodatno lahko še zapišemo, da je na »splošni ravni proces, v katerem se znanstvene poddiscipline institucionalizirajo (torej, konstituirajo – op. M. J.), sestavljen iz dveh faz. V prvi je potreben določen teoretični okvir kot sredstvo definiranja in vztrajanja pri novi specializaciji (poddisciplini – op. M. J.). In v drugi se pozornost usmeri na razširitev prvotne osnove za oblikovanje nove specializacije ter za izvajanje tako raziskav kot tudi institucionalizacije te specialnosti, s čimer se s principoma 'praktičnosti' in 'relevantnosti' zagotovi porast empirične produkcije« (Hunt, 2001: xi).

Na splošni ravni bi lahko rekli, da sociologija pomeni konsistenten znanstveni napor, ki je usmerjen v proučevanje družbe in ki se nanaša na sistematično proučevanje

¹⁰ Po našem mnenju je sociologija diplomacije posebna sociologija, torej znanstvena disciplina v okviru obče sociologije. Zanj bi lahko uporabili tudi izraz posebna znanost oz. poddisciplina.

¹¹ Povzeto po Bruce, 2000: 1–3. Citirani avtor uporablja izraz »good science«, ki smo ga v tem odstavku prevedli kot »tehtna oz. prava znanost«.

delovanja, organizacije/organiziranja, razvoja in tipov človeških družb. Sociologija sicer ne obstaja kot izključno tesno povezana in celovita disciplina, saj znotraj nje obstaja širok razpon predmetov, ki se tičejo vseh vidikov in vseh tipov družb.¹² To se izraža v različnih posebnih sociologijah, kot so npr. sociologija družine, izobraževanja, kulture, mladine, množičnih medijev, športa, umetnosti, znanosti in znanja, če jih k že omenjenim navedemo še nekaj (Jary in Jary, 2005: 588–589). K temu dodajmo, da »lahko sociologijo opišemo kot študij družbenih struktur in družbenih institucij« (Bruce, 2000: 18), pri čemer je treba imeti v mislih dejstvo, da »je realnost vedno družbeno konstruirana« (isto, str. 30). Sociologija se odlikuje po tem, da, prvič, teži biti uravnotežena in nezainteresirana, drugič, da jo vodi empirična evidenca, in tretjič, da se ukvarja s splošnim in s tipičnim, ne pa toliko s posameznim (isto, str. 49). To pomeni, da sociologija proučuje bistvo vseh družbenih pojavov in s tem tudi človeško družbo kot celoto in – razumljivo – tudi njen razvoj. Sociologija opredeljuje pojem človeške družbe kot celote vseh družbenih pojavov, zatem zakone povezovanja vseh teh pojavov v celoto in zakone razvoja družbe kot celote (prim. Jambreč, 1992: 20). Sociologija torej nastopa kot obča, splošna znanost, ki se usmerja na proučevanje človeške družbe kot celote in se pri tem tudi notranje specializira na posamezne dele, področja, teme svojega proučevanja. In – rekli bi, še zlasti – kot poudarja Jambreč, »sociologija je veda o **človeku kot družbenem bitju** (okrepljeno P. J.), je veda o njegovem učinkovanju na družbo in o njegovi družbeni pogojenosti. Hkrati je veda o vseh tistih bolj ali manj zapletenih in sestavljenih, večjih ali manjših mrežah medčloveških odnosov, skupin, skupnosti, združenj in združb, **ki so pojavi svoje vrste** (okrepljeno P. J.), različni od preproste vsote njihovih sestavnih delov« (1992: 26). Sociologija torej je, kot poudarja Langer, »... način samointerpretacije moderne družbe (...), neka vrsta predelanega kolektivnega samozavedanja (...) je znanstveno samorazumevanje človeka« (1992: 1). Ta znanstvena refleksija je po eni strani usmerjena v človeka kot posameznika in po drugi strani v družbo kot tisto celoto, ki jo sestavljajo posamezniki in s strani teh posameznikov ustanovljene institucije, skozi katere potekajo družbeni odnosi in procesi, kar nam omogoča spoznavanje in razumevanje delovanja tako človeka kot tudi družbe ter morda tudi vsaj delnega predvidevanja in vsaj hipotetično še preprečevanja nepredvidenih posledic teh dejanj. Kadar pa gre za proučevanje določenih izsekov ali pojavov, ne pa družbe kot celote, potem govorimo o posebnih oz. specialnih sociologijah (prim. Jambreč, 1992: 71).

Za utemeljitev posebnih znanosti, kot menimo, da je npr. tudi sociologija diplomacije, je treba opredeliti terminologijo, metodologijo, področje in predmet raziskovanja ter ugotoviti dosedanje in še posebej zagotavljati nadaljnjo znanstveno

¹² Obenem pa so znana prizadevanja in poskusi, da bi se ustvarila t. i. velika sociološka teorija, ki bi bila s svojim pristopom in metodološkim aparatom sposobna zaobjeti družbeno totaliteto. Prim. npr. Langer, 1992.

produkcijo. Obenem pa je treba vedeti, da »po eni strani posebne sociologije in ustrezne empirične študije prevzemajo svoje pojmovne spoznavne instrumente (sredstva, aparat) iz skupne zaloge (fonda) obče sociološke teorije, po drugi strani pa prav to splošno sociološko znanje dopolnjujejo s svojimi izvirnimi teoretičnimi spoznanji« (Jambrek, 1992: 74). S tem je vsaj na načelni ravni podan dobršen del odgovora na naše pravkar navedeno mnenje o izpolnitvi potrebnih pogojev za konstituiranje posebne sociologije. Pri tej argumentaciji nam lahko pomaga tudi Murray, ko pravi, da bi se v optimalnem smislu »diplomatske študije lahko veliko naučile in si sposodile od mednarodnih odnosov« (Murray et al, 2011: 722).

Brez zadostne ugotovljive prisotnosti navedenih pogojev ni mogoče govoriti o obstoju konkretne posebne sociologije, lahko pa – če ugotovimo približevanje k njihovem izpolnjevanju – govorimo o oblikovanju pogojev za njeno nastajanje, tj. konstituiranje. Oz. če povzamemo po Gurvitchu, pomenijo »natančen okvir [te] nove discipline njen *predmet* in njena *metoda*, kakor tudi temeljni *problemi*, ki jih je treba rešiti« (2001: 60–61; kurziv M. J.). Zraven teoretičnega premisleka pa je ključnega pomena, kot smo že zapisali, empirija, saj morajo sociološke »teorije in pojasnjevanja temeljiti na jasnem opazovanju realnega sveta« (Bruce, 2000: 98). Pri tem je treba imeti v mislih, da »posebne sociologije pomenijo uporabo obče sociološke teorije pri reševanju problemov, ki jih zastavlja sociologu naročnik raziskave ali pa njegov lastni znanstveni interes« (Jambrek, 1992: 70).¹³ Vendar pa predmet znanstvene pozornosti posebnih sociologij niso zgolj konkretna področja človekovega/družbenega udejstvovanja kot taka (npr. diplomacija), »ampak človekovo družbeno ravnanje, ki je z njimi kakorkoli povezano« (isto).¹⁴ V tem tudi vidimo razločevalni kriterij med diplomatskimi študijami in sociologijo diplomacije, ki sta si zato kot samostojni in različni (konstituirajoči se) znanstveni disciplini v komplementarnem razmerju in ki vsaka s svojimi spoznanji prispevata ne samo k lastni krepitvi, ampak tudi h krepitvi druga druge. Diplomatske študije se, splošno rečeno, ukvarjajo s proučevanjem diplomacije, njenih metod, sredstev in načina delovanja ter vsebine tega delovanja, sociologija diplomacije pa se osredotoča prvenstveno na diplomacijo kot rezultat in posledico delovanja diplomatov ter institucij, ki proizvajajo družbene odnose v tem okviru in ki so značilni za diplomatsko dejavnost in za s tem povezane okoliščine in posledice. Pri proučevanju diplomacije kot rezultata in posledice omenjenega

¹³ Predpostavljamo, da je iz te uvodne študije razvidno, da gre pri našem poskusu konstituiranja sociologije diplomacije kot posebne sociologije za »lastni znanstveni interes«.

¹⁴ Raziskovalno področje je tako lahko vsaj okvirno opredeljeno z diplomatsko dejavnostjo, ki je rezultat dejavnosti diplomatov, to so pa odnosi in procesi, ki potekajo po eni strani znotraj diplomatske organizacije in po drugi strani med njo in njenim diplomatskim pa tudi splošnim okoljem.

delovanja so seveda v to proučevanje vključeni tudi procesi in okoliščine, ki to rezultiranje omogočajo.

Navedena splošna izhodišča je treba upoštevati pri oblikovanju oz. vzpostavljanju vsake znanstvene discipline. Ko govorimo o sociologiji diplomacije in njenem vzpostavljanju, nam je zato, kot smo maloprej navedli, do določene mere lažje, ker se pri tem lahko opiramo na metodološko razvitost obče sociologije in interaktivno razmerje med njo in posebnimi sociologijami ter na dejstvo obstoja cele vrste slednjih. S poznavanjem njihovih definicij si lahko zato pomagamo pri definiranju sociologije diplomacije (kar bomo prikazali v nadaljevanju te uvodne študije).

Zato lahko v osnovi zapišemo, da sociologija diplomacije uporablja terminologijo in metodologijo, ki ju je razvila splošna sociologija in ki se uporabljata tudi pri nekaterih drugih posebnih sociologijah. Z naslednjim korakom je treba opozoriti na specifičen predmet proučevanja sociologije diplomacije in na njeno razmejitev pa tudi stičišče s sorodnimi disciplinami, predvsem posebnimi sociologijami (kot izstopajoče smo že omenili sociologijo dela, organizacije, prava, globalizacije in mednarodnih odnosov). Nadalje je treba opozoriti še na morebitne specifične metode raziskovanja, če so že znane oz. ugotovljive ob času nastajanja nove discipline. Posebej zahteven kriterij je obstoj določene minimalne znanstvene produkcije, da lahko sploh začnemo govoriti o novi disciplini oz. ugotavljati možnosti za njeno vzpostavitev. Ne nazadnje, treba je oblikovati in zagotoviti sposobnost generalizacije spoznanj ob proučevanju konkretnih, tj. posamičnih in posebnih pojavov, ter njihovega prelitja v splošno veljavne trende in zakonitosti, ki so potem na razpolago za stalno preverjanje.

Pa vendar, ker smo na samem začetku procesa konstituiranja sociologije diplomacije in ker po našem mnenju obstaja precej vzporednic z nekaterimi drugimi, izbranimi posebnimi sociologijami, menimo, da je zagotavljanje empirične produkcije, se pravi, konkretnih tovrstnih raziskav, četudi niso natančno ali pa sploh ne opredeljene, kateri znanstveni disciplini pripadajo oz. v polje katere discipline jih je mogoče uvrstiti, najmanj tako pomembno za razvoj discipline kot zagotavljanje teoretičnega premisleka o sociologiji diplomacije. Kot npr. pravi oz. je prepričan Devin, če se ozremo k sorodni posebni sociologiji, »je za obravnavo, ki jo predlaga 'sociologija mednarodnih odnosov', potreben predvsem razvoj empiričnih študij« (2008: 14).

Vsekakor pa menimo, da lahko za ustrezen napotek in uporabno možno metodološko izhodišče pri začetnem teoretiziranju o sociologiji diplomacije vzamemo Bučarjevo pripombo (čeprav se glede konkretne vsebine nanaša na njegovo definicijo regij), ki je po našem mnenju uporabna tudi v splošnem metodološkem smislu, in sicer ko pravi, da bi se lahko »strinjali, da je definicija regije odvisna od avtorja definicije (Massart-Pierard, 1974). Avtor pa je vedno omejen s področjem, v katerem dela (ga proučuje), z znanstveno disciplino, v kateri piše, z razsežnostjo, s katero se ukvarja, s področjem, o katerem piše, in s strukturo, ki jo sprejema« (1995: 6). S tem hočemo opozoriti na dejstvo, da sociologija diplomacije nima vnaprej izoblikovanega

niti teoretičnega koncepta (in ga tudi ne more imeti) niti metodološkega aparata, obenem pa pri obojem vsaj izhodiščno črpa in izhaja – kar smo že navedli – iz dose-
daj razvitega arzenala tako obče sociologije kot tudi vsaj nekaterih, za namen našega
razmišljanja, izpostavljenih posebnih sociologij.¹⁵

Predmet in metode proučevanja

Zapisanemu o predmetu sociologije diplomacije (pojavi, odnosi in procesi v di-
plomatski organizaciji in v njenem okolju, vključno z diplomatom kot osrednjim
akterjem) dodajmo, da so predmet njenega proučevanja tudi odnosi in procesi, ki
nastajajo in potekajo med subjekti in institucijami, tj. med igralci – nosilci različnih
družbenih vlog – in organizacijami, v katerih so ti nosilci delujoči. Ti igralci so diplo-
mati, organizacije pa so zunanja ministrstva, ki jih skupaj z mrežo diplomatsko-kon-
zularnih predstavništev razumemo oz. opredeljujemo kot diplomatske organizacije.
To je tisto polje, ki ga določa diplomatski okvir nacionalne države, k čemur je treba
dodati še tisto polje, ki ga določa okvir mednarodnih organizacij (zlasti takih, kot so
OZN, EU, Nato, OVSE, Svet Evrope in podobne, ki imajo razvite tudi strukture za
diplomatsko in ne samo za uradniško oz. birokratsko delovanje). Obe ravni se med
sabo prepletata in ustvarjata nov interaktivni oz. mrežni prostor, v katerem potekajo
navedene relacije v dodatni perspektivi. Slednje postaja za vse tiste države, ki so čla-
nice EU, vse bolj notranji diplomatski prostor, medtem ko se tipične zunanje, diplo-
matske komunikacije in interakcije prenašajo v zunanji prostor in potekajo v odnosu
do tretjih subjektov (npr. redna vrhunška srečanja EU z ZDA, RF, državami Latinske
Amerike in Karibov, Kitajsko in Japonsko). Med navedenimi prostori oz. ravnmi ni
mogoče niti ni verjetno potrebno vedno potegniti jasne ločnice.

Ker je torej diplomacija dejavnost, ki se uresničuje v mednarodnem okolju oz.
skozi komunikacijo med predstavniki nacionalnih in internacionalnih (mednarod-
dnih) institucij v mednarodnem okolju, je to treba upoštevati pri določitvi polja
delovanja sociologije diplomacije in pri definiranju omenjenih subjektov oz. igralcev.

¹⁵ S tem pa obenem tudi nočemo reči ali pa vsaj posredno nakazati, da smo morda pri obojem v
zagati – tudi če bi bili, naša zagata ne bi bila nič večja ali manjša, kot je to pri poskusih konstitu-
iranja katerekoli nove posebne sociologije. Razlika je, po našem mnenju, le v tem, da menimo,
da se z večanjem števila posebnih sociologij do določene mere lajša konceptualni in metodološki
pristop pri konstituiranju novih, saj lahko pri obojem črpajo in izhajajo iz stikanja, prekrivanja
in preverjanja v predhodnih tovrstnih poizkusih. Vendar pa navedeno nič ne pomaga, če za
konstituiranje nove posebne sociologije ni osnovne ideje, začrtanega predmetnega področja in
problemov, ki naj bi jih taka sociologija obravnavala in se skozi to tudi postopoma konstituirala.
Menimo – in to dokazujemo v tej študiji – da so v primeru sociologije diplomacije za tako početje
izpolnjeni osnovni pogoji.

Prepletanje teh okolij in mobilnost igralcev v tako začrtanem okviru predstavlja ključno prizorišče za proučevanje omenjenih odnosov, s tem pa tudi enega ključnih torišč, ki proizvajajo primere za empirično delovanje sociologije diplomacije.

V tem smislu je zato treba po eni strani govoriti o diplomatskem okolju in po drugi strani o diplomatski skupnosti. Prvega sestavljajo okolja, v katerih delujejo diplomati (v državi pošiljateljici in v državi sprejemnici ter pri mednarodnih organizacijah, torej pri subjektih akreditacije, pa tudi v njihovem presečišču), drugega pa diplomati, ki delujejo v teh okoljih. Zato lahko govorimo o odnosih ter o interakcijah med diplomati znotraj posameznih okolij in med posameznimi okolji ter o interakcijah ne samo med diplomati kot posamezniki, ampak tudi med različnimi (socialnimi, nacionalnimi, interesnimi itd.) skupinami diplomatov v različnih okoljih. Diplomatsko skupnost in okolje, v katerem delujejo diplomati, zato razumemo kot fleksibilne mreže socialnih odnosov, v katerih potekajo omenjene interakcije in odnosi in ki predstavljajo predmet proučevanja s strani sociologije diplomacije.

Ta po eni strani uporablja sociološki metodološki instrumentarij, da z njim proučuje pojave, odnose in procese, ki nastajajo in potekajo na tistem področju človekovega udejstvovanja, ki se izraža skozi ukvarjanje z diplomacijo (v kateremkoli od njenih razumevanj), in ki se po drugi strani osredotoča na vsebine, s katerimi se ukvarjajo diplomati pri oblikovanju in izvajanju zunanje politike, in na način izvajanja teh nalog (diplomatskih funkcij) v posameznih družbenih, seveda mednarodnih okoljih.¹⁶ To bistveno določa način njihovega obnašanja v stičišču nacionalnega in internacionalnega okolja oz. družbenih struktur, ki postajajo vse bolj odvisni od procesov v globalizirani skupnosti.

Nabor metod, ki jih uporabljajo posebne sociologije, tudi nastajajoča sociologija diplomacije, izhaja iz splošnega metodološkega nabora obče sociologije. Tu vsaj načeloma ne more biti kakšnih posebnih razlik, morda kvečjemu v pogostosti uporabe in v večji ali manjši specifični uporabnosti določene metode. Zato bo verjetno za potrebe te študije dovolj, da ob splošni poznanosti vsaj temeljnih socioloških metod zgolj napotimo na štiri, za potrebe naše razprave izbrane sociološke metodološke reference izmed sicer mnogih, in sicer Jambrek (1992: 28–62), Fulcher in Scott (2011: 69–108), Ragin (2007) ter Toš in Hafner - Fink (1998).

Pomen nekaterih drugih posebnih sociologij

Z gotovostjo je mogoče trditi, da je pomen nekaterih drugih, za naše razmišljanje izstopajočih posebnih sociologij predvsem v njihovem stikanju in razlikovanju v odnosu

¹⁶ Glede na pospešeno naraščajoče prežemanje notranjega z mednarodnim je slednji poudarek morda že tako samoumeven, da je zato njegovo omenjanje že odveč.

do sociologije diplomacije. S tem po eni strani spoznavamo in ugotavljamo mejo med njimi, po drugi strani pa njihove stične točke, kajti gre namreč za isti splošni sociološki okvir, znotraj katerega poteka znanstvena specializacija v odvisnosti zlasti od predmeta proučevanja in njegovih specifik. Težko bi namreč rekli, da se proces znanstvenega spoznavanja v različnih posebnih sociologijah med sabo v ničemer ne dotika, četudi gre za različne posebne sociologije, saj obstaja precejšnja podobnost in tudi določena enakost uporabe istih raziskovalnih in znanstvenih metod, pa tudi prenos pristopov ter tako teoretičnih kot tudi empiričnih napotkov o tem, kako se lotevati različnih področij in predmetov obdelave, ter gotovo tudi, kako zastaviti konstituiranje novih posebnih sociologij. To tudi pomeni, da se z vsako novo posebno sociologijo in z napredovanjem raziskovalnega procesa znotraj njih večata obseg in vsebina preverjanja uporabe splošnih socioloških metod in pristopov v posameznih konkretnih primerih. Po našem mnenju je tudi to koristen napotek za uporabo istih metod v novih posebnih sociologijah.

Navedli smo že posebne sociologije, za katere menimo, da imajo izstopajoč pomen za opredeljevanje sociologije diplomacije, in sicer sociologijo dela, organizacije, prava, globalizacije in mednarodnih odnosov. V nadaljevanju zato predstavljamo nekaj osnovnih pogledov na njihovo razumevanje ter jih komentiramo in povzemamo, da bi ugotovili njihovo posebnost ter iz njih izluščili tiste poudarke in vidike, ki bi nam lahko pomagali pri oblikovanju elementov za definicijo sociologije diplomacije in s tem prispevali k podkrepitvi našega stališča do upravičenosti njenega konstituiranja.¹⁷

Sociologija dela ima v središču svoje raziskovalne pozornosti sociološko analizo dela in njegove organizacije (in organiziranosti), pri čemer je splošni predmet raziskovalne pozornosti analiziran oz. obravnavan v širšem primerjalnem družbenem kontekstu, še posebej v interakcijah z družbenimi, ekonomskimi in političnimi institucijami. Poudariti je še mogoče dva izstopajoča vidika, in sicer, prvič, pomen poklicne specializacije (npr. profesionalizem), ter drugič, delitev dela kot osrednjo združevalno temo.¹⁸ Za okvir naše študije je lahko še posebej izstopajoč tudi poudarek, kako globalizacijski proces vpliva na spremenjeno organiziranost in način dela ter s tem vnaša v njegovo sociološko proučevanje in interpretacijo nova vprašanja ter vidike, ki so odraz kompleksnosti dinamične in povezane narave delovnih razmerij.¹⁹ Podobno korenit vpliv ima globalizacija tudi na diplomacijo (spremembe v

¹⁷ Zaradi navajanja splošnih značilnosti ter iskanja specifičnosti in podobnosti med njimi uporabljamo v tem delu študije kot osnovni vir Jary in Jary, 2005.

¹⁸ Isto, str. 598.

¹⁹ Prim. npr. Pettinger, Parry, Taylor in Glucksmann, 2005: 1–36.

načinu dela, nove vsebine, s katerimi se diplomati ukvarjajo, in spremembe v načinu predstavljanja)²⁰, in tu vidimo stično točko med obema posebnima sociologijama.

Sociologija organizacije je opredeljena z uporabo perspektiv, pristopov in razprav o temah, ki so blizu osrednjim temam obče sociologije in ki so izvedene predvsem iz Webrovega pojmovanja idealnega tipa birokratske organizacije. Pozornost se osredotoča na proučevanje vseh tipov organizacij, da bi oblikovali splošno teorijo organizacij, razvili tipologijo organizacij ter pojasnili podobnosti in razlike med organizacijskimi strukturami.²¹ Pri tem je treba zlasti upoštevati dejstvo, da je zelo težko vzpostaviti mejo med interdisciplinarnim proučevanjem, ki ga izvajata organizacijska teorija in sociologija organizacij. Zato Jary in Jary (2005: 594 in 438) pri obravnavi sociologije organizacij in organizacijske sociologije napotujeta na organizacijsko teorijo, ki predstavlja sociološko in multidisciplinarno analizo organizacijske strukture in dinamike družbenih odnosov v organizacijah. Pri obravnavanih temah izstopajo strukture (formalne in neformalne), proces odločanja, upravljanje, profesionalizem in organizacijske spremembe. Interdisciplinarnost teh raziskav je še posebej povezana z disciplinami, kot so psihologija, ekonomija ter upravljalške (menedžment) in upravne znanosti in teorije.²²

Sociologija prava predstavlja sociološko proučevanje družbenega konteksta, razvoja in delovanja prava kot sistema pravil in sankcij, posebnih institucij in osebja ter različnih vrst prava, ki sestavljajo legalni sistem v kompleksnih družbah (s prav tako kompleksnimi sistemi morale in mehanizmov socialne kontrole).²³ Iglčar pravi, da je sociologija prava tista posebna sociologija, »ki se ukvarja predvsem s pravnimi odnosi, se pravi s tistimi dejanskimi družbenimi odnosi, v katere posegajo in jih sooblikujejo pravne norme. Sociologija prava mora izhajati iz spoznanj obče sociološke teorije ter uporabljati sociološke metode pri pojasnjevanju prava kot družbenega pojava« (2004: 11). In v nadaljevanju dodaja, da »zorni kot sociologije prava zajema pravo kot slojevit in sestavljen družbeni odnos, kot družbeno dejstvo in izkušnjo. Sociologija lahko obravnava pravo kot enega izmed družbenih pojavov z uporabo socioloških raziskovalnih metod in z aplikacijo občih socioloških teorij na pravne fenomene« (isto, str. 14).

Sociologija globalizacije se je konstituirala v minulih letih v dvojnem pomenu, in sicer po eni strani kot skupni imenovalec različnih tradicionalnih socioloških poddisciplin in po drugi strani kot teoretičen podvig oz. projekt.²⁴ Zaradi tega ni nepričakovano, da gre za posebno sociologijo, ki je izrazito kompleksna, s heterogenim

²⁰ Prim. Jazbec, 2009a: 53–56.

²¹ Jary in Jary, 2005: 438.

²² Isto.

²³ Isto, str. 593.

²⁴ Robinson, 2009: 5.

naborom raziskovalnih tem in področij, ki jim je skupen sociološki premislek o verjetno najbolj tipični, izstopajoči in ključni ter sila pestri, morda tudi protislovni lastnosti sodobne (globalne) družbe.²⁵ To pojavno in raziskovalno kompleksnost potrjuje dejstvo, da gre pri globalizaciji za izjemne družbene in ekonomske spremembe, v katerih si družbe in države prizadevajo prilagoditi se naraščajoče se povezanemu, a tudi nepredvidljivemu in negotovemu svetu.²⁶ Zaradi tega je sociologija globalizacije gotovo do določene mere v drugačnem položaju, kot so druge posebne sociologije, saj je njen predmet univerzalen in globalen ter s tem tudi neizogiben predmet znanstvene pozornosti še drugih, ne samo socioloških disciplin. Vendar je za našo razpravo o sociologiji diplomacije to pomembna posebna sociologija, ker proučuje tisto aktualno pojavnost, ki v veliki meri vpliva na izrazito družbeno pogojenost diplomacije v njeni sedanji razvojni fazi, zaradi česar je nujnost njenega sociološkega proučevanja bistveno bolj očitna in neizogibna, kot pa je to bilo v preteklosti.

Sociologija mednarodnih odnosov gotovo lahko izhaja iz predpostavke, da »je treba mednarodne pojave obravnavati kot družbene danosti« (Devin, 2008: 13) in da je po našem mnenju za razumevanje mednarodnih odnosov potrebno »povezovanje analize mednarodnih dejstev s spoznanji obče sociologije« (Devin, 2008: 14). Benko poudarja pomen uveljavljanja »sociologije in sociološke metode na območju raziskovanja mednarodnih odnosov« (2000: 8), kar obenem pomeni »raziskovanje razmerij med družbo in državo tudi na tem področju« (isto). Po njegovem razumevanju je »sociologija mednarodnih odnosov – kot veja sociološke znanosti – v bistvu sociologija svetovne družbe, njenih zgodovinskih in strukturnih predpostavk, njene evolucije od embrionalnih stanj do obdobja, v katerem živimo, ko trendi globalizacije napovedujejo, da se približujemo točki« (Benko, 2000: 11), v kateri nastaja »zaključeni, vseobsegajoči svet« (isto). Oporo sociološkemu proučevanju mednarodnih odnosov najdemo v zgradbi mednarodne skupnosti »s procesi in odnosi, ki v njej potekajo, ter akterji, ki ji dajejo življenje« (Benko, 2000: 49), in v dejstvu, da obstaja »sociološka interpretacija države kot mednarodnega dejavnika« (Benko, 2000: 164). To pa so tisti poudarki, iz katerih je mogoče izpeljevati tudi relevantnost sociološkega razumevanja in obravnavanja diplomacije, ki je v svoji osnovni intenci še vedno primarno vezana na (nacionalno) državo oz. na družbo, organizirano v državi. Dejstvo, da diplomacijo, kot smo navedli, razumemo kot družbeni proces oblikovanja in izvajanja zunanje politike, nam pri tem potrjuje možnost in potrebnost specifičnega sociološkega premisleka o diplomaciji.

²⁵ Za razumevanje sociologije globalizacije sta najmanj izhodiščnega pomena npr. Rizman (2008) in Sassen (2007), za globalizacije pa npr. Eitzen in Zinn (2009). Benko pa npr. pravi, da je med »definicijami globalizacije [je] zanjo najprimernejši tisti njihov vidik, ki ta proces razume kot relativno kvalitetno razširitev socialnih odnosov na ves svet ne glede na meje in razdalje.« (2000: 15).

²⁶ Jary in Jary, 2005: 252.

Dodajmo k temu splošnemu in kratkemu pregledu petih, po našem mnenju s sociologijo diplomacije najbolj povezanih posebnih sociologij še nekaj poudarkov, ki se nanašajo na sociologijo izobraževanja, umetnosti, znanja in znanosti. Menimo, da so njihove definicije zlasti metodološko dodatno uporabne za poskus definicije sociologije diplomacije in za njeno konstituiranje.

Sociologija izobraževanja predstavlja aplikacijo socioloških teorij, perspektiv in raziskovalnih metod na analizo izobraževalnih procesov in praks, pri čemer je v ospredju pozornosti proučevanje delovanja izobraževalnih institucij, ki so v modernih družbah specializirane za zagotavljanje izobraževanja.²⁷ Sociologija umetnosti je področje sociološke analize, ki se ukvarja z raziskovanjem različnih vrst umetnosti in se osredotoča predvsem na organizacijsko ter institucionalno analizo delovanja agencij, ki so vključene v umetniško in kulturno produkcijo ter na njihov odnos do javnosti.²⁸ Sociologija znanja je veja sociologije, ki proučuje družbene procese, ki so vključeni v produkcijo znanja, in procese, ki potekajo med splošnimi oblikami znanja in strukturami. Splošno rečeno je sociologija znanja vključena v številne velike sociološke teorije, zato njene meje niso striktne, saj se prekriva z drugimi posebnimi sociologijami, kot so npr. sociologija znanosti, religije, umetnosti in literature.²⁹ Sociologija znanosti je tako veja sociologije, ki se ukvarja s proučevanjem družbenih procesov, ki so vključeni v produkcijo znanstvenih spoznanj (»scientific knowledge«) in njihovih družbenih implikacij.³⁰

Če bi sedaj z vmesnim metodološkim korakom ob strnitvi pogleda na nekatere izbrane posebne sociologije in na njihov vpliv ter pomen za sociologijo diplomacije povzeli izstopajoče elemente iz teh predstavitev in razmišljanj, bi rekli, da dajejo osnovo za primerjalno utemeljevanje sociologije diplomacije.

V vseh primerih gre namreč za sociološko obravnavo predmetnega področja (delo, organizacija, pravo, globalizacija, mednarodni odnosi, izobraževanje, umetnost, znanje, znanost), pri čemer se ta obravnava formulira kot npr. sociološka analiza, proučevanje in aplikacija sociološkega pristopa tako k predmetu proučevanja kot tudi k njegovi interakciji z okoljem, bodisi neposredno bodisi prek institucij, ki producirajo konkreten predmet (izobraževalne, umetniške, birokratska organizacija itd.). Proučevanje poteka v družbenem kontekstu in se osredotoča npr. na procese, odnose, institucije ter osebe in na njihove družbene implikacije. Opazili smo tudi poudarek o nedokončno definiranih mejah posebne sociologije (npr. znanja), zaradi česar se njeno področje deloma prekriva s področji drugih podobnih posebnih sociologij. Kar se tiče definiranja sociologije diplomacije, pa menimo, da gre v osnovi

---

²⁷ Isto, str. 590.

²⁸ Isto, str. 589.

²⁹ Isto, str. 592–593.

³⁰ Isto, str. 595.

za enak pristop, namreč sociološko proučevanje diplomacije in njene družbene pogojenosti, njene procesne narave in odnosov do družbenega okolja (diplomatskega, političnega, splošnega) prek diplomatov in institucij, ki producirajo in projicirajo rezultate diplomatske dejavnosti, vključno z obravnavo njenih družbenih implikacij.

Pregled nekaterih definicij diplomacije in njihovi sociološki vidiki

Ker menimo, da bi si lahko pri oblikovanju definicije sociologije pomagali tudi s pregledom definicij diplomacije, v nadaljevanju navajamo in komentiramo nekaj izbranih ter povzemamo tiste vidike, iz katerih se lahko po našem mnenju navezujemo na razumevanje sociologije diplomacije. Pri tem se osredotočamo na tiste definicije, s katerimi smo se že ukvarjali in ki so nam zato znane.³¹

Satow navaja (1994: 3) naslednje štiri elemente za definicijo diplomacije:

- Diplomacija je *upravljanje mednarodnih odnosov* s pogajanji.³²
- Diplomacija je metoda, s katero veleposlaniki in odposlanci uravnavajo in upravljajo te odnose.
- Diplomacija je posel oz. večina *diplomatov*.
- Diplomacija je usposobljenost oz. nastop v izvajanju mednarodnega dialoga in pogajanj.

Izpostavljen je tisti vidik, s katerim Satow razume diplomacijo kot upravljanje mednarodnih odnosov (s pogajanji), torej kot družbeni proces, in poudarek o diplomatu kot akterju tega procesa.

Nicolson (1988: 3–5) navaja naslednjih pet elementov za pojmovanje diplomacije:

- Diplomacija je sinonim za 'zunanjo politiko'.
- Diplomacija pomeni pogajanja.
- Diplomacija so *procesi* in sredstvo, s katerimi se ta pogajanja izvajajo.
- Diplomacija je del zunanjega ministrstva.
- Diplomacija je abstraktna sposobnost oz. talent.³³

³¹ Povzeto po Jazbec, 2009a: 19–21. Kako diplomacijo razumeta Jönsson in Hall (2005) ter v čem vidimo oporo za konstituiranje sociologije diplomacije v njunem delu, navajamo v sklepnem delu te uvodne študije, ko predstavljamo in komentiramo nekatere objave in navedbe z obravnavanega področja.

³² Kurzivi v tem delu uvodne študije, ko razglabljamo o definicijah diplomacije, so tisti avtorjev poudarek v posamezni definiciji, ki po njegovem mnenju pomeni izhodišče za oporo našega poskusa konstituiranja sociologije diplomacije in njene definicije.

³³ Oba klasika sicer ne predstavita zaključenih definicij diplomacije, ampak jo označita z navedenimi elementi, ki jih v svojih besedilih pozneje podrobneje obdelata in proučita.